

Aušra VASILIAUSKAITĖ

Stasys BLINSTRUBIS

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

Biblinio sukūrimo teorijos samprata ir prieitys

THE CONCEPT AND APPROACHES OF BIBLICAL CREATION THEORY

SANTRAUKA. Pradžios knygoje vaizduojamas Dievas ir Jo kuriamoji veikla, o sukūrimo pasakojimai (Pr 1–2 skyriai), kuriuose išryškina visatos, gyvybės ir žmogaus genezės teologija, nepaisant to, kad sukūrimas nėra pagrindinė Senojo Testamento tema, laikytini fundamentaliais tekstais. Juose, atsižvelgiant į to meto mentalitetą, kultūrą ir pasaulėžiūrą, siekiama atskleisti ne tai, kaip buvo sukurtas pasaulis, gyvybė ir žmogus, bet kodėl jie buvo sukurti. Tik Dievas yra Kūrėjas ir visa ko priežastis. Jis sukūrė ir žmogų pagal savo paveikslą ir panašumą bei paskyrė savo viešpatystės bendradarbiu. Žmogaus pažinimui amžių eigoje tobulėjant, ir teologijai susiformavus kaip mokslui, buvo išvystytos keturios kreacionistinės teorijos, kuriomis siekta atsakyti į gamtos mokslų pasiekimų keliamus iššūkius. Teistinio evoliucionizmo teorija laikoma geriausiai atitinkančia šiuolaikinio mokslo keliamus iššūkius ir kartu išsaugančia fundamentalią Kūrėjo idėją, o Č. Darvino evoliucijos teorija tapo svarbiausia paskata kreacionistinės krypties tyrinėjimų atsiradimui.

SUMMARY. In the book of Genesis God and his creative activity is portrayed, even it is not the main theme of the Old Testament but pointing up in terms of theology of universe, life and the human origin, the creation stories (Gen. 1–2 chapters) are fundamental texts. According to the mentality, culture, worldview of that time it was wanted to reveal not *how* the world, life and man was made but *why*. Only God is the Creator and the cause of everything. He made both man in his own image and pursued likeness and appointed him as his co-worker. By advanced human knowledge in the course of centuries and emerging of theology as a science, it is in relation to the achievements of natural sciences and the challenges coming from this that gave answers by developing of four creationist theories. As a most answering to the challenges of modern science also together in keeping with fundamental theory of the idea of Creator is the theistic evolutionism. The most important inducement in direction of creationist exploration is Ch. Darwin's theory of evolution.

RAKTAŽODŽIAI: biblinis sukūrimas, biblinio sukūrimo teorija, biblinio sukūrimo samprata, biblinio sukūrimo prieitys.

KEYWORDS: biblical creation, biblical creation theory, concept of biblical creation, approaches of biblical creation.

Ivadas

C. S. Lewis'as, rašydamas Narnijos kronikas, pirmoje serijos knygoje „Burtininko sūnėnas“ vaikams suprantama kalba pateikia biblinę sukūrimo versiją¹. Šis literatūros klasikos kūrinys, nuo 1949 m. išverstas į 47 kalbas, iki šiol nepraranda populiarumo; 2005 m. buvo sukurta jo ekranizacija. Tai rodo, kad šia tema domisi ne tik mokslininkai, bet ir populiariosios literatūros autoriai, siekiantys ją paaiškinti plačiajai auditorijai suprantama kalba. Mokslo ir religijos santykį išsamiau nagrinėjantys mokslininkai analizuoja pasaulio atsiradimo iš *nieko* fenomeną ir jo aiškinimo biblinio sukūrimo kontekste pagrįstumą fizikos mokslo požiūriu². Taigi biblinio pasaulio sukūrimo tema yra aktuali ir kelia esminį klausimą: iš kur viskas atsirado? Siekiant į jį atsakyti, kyla problema, kad mokslas ir religija dažnai supriešinami, o mokslinėje literatūroje stokoama darbų, nuosekliai analizuojančių biblinio sukūrimo perspektyvos suderinamumą ir priešpriešas su mokslo teorijomis. Todėl reikalingas parengiamasis straipsnis, kuriame pirmiausia būtų išryškintos ir pristatytos biblinio sukūrimo teorinės prietys³. Iš to kyla dar viena problema – pačios biblinio sukūrimo prietys taip pat apima skirtingas teorines interpretacijas, kurios yra svarbios religijos ir mokslo santykio analizei. Jų suderinimas į vieną nuoseklią visumą yra svarbus uždavinys, kurio iki šiol nuosekliai nebuvo imtasi. Šiame straipsnyje nėra pateikiamas biblinio sukūrimo egzegetinis aiškinimas – jame siekiama pristatyti biblinio sukūrimo teorines prietis ir skirtingas interpretacijas, šiuo etapu jų nekvestionuojant ir neplėtojant diskusijos dėl jų suderinamumo su mokslu. Dėl ribotos straipsnio apimties ši analizė paliekama tolesniems moksliniams tyrimams.

¹ Clive Staples Lewis, *Burtininko sūnėnas. Ciklo „Narnijos kronikos“ 1-oji knyga* (Vilnius: Alma littera, 2021).

² Sixbert Sangwa & Placide Mutabazi, „The Bible and Science: The Relationship between Science and Christianity“, *Science & Philosophy* 9, Nr. 1 (2021): 7–29; Friday Ifeanyi Ogbuehi, „The Conflict Between Science and Christian Theology in the 21st Century“, *International Journal of Current Research and Applied Studies (IJCRAS)* 2, Issue 1 January-February (2023): 24–35; Michael Dennis Rhodes, „The Scriptural Accounts of the Creation: A Scientific Perspective“, iš *Converging Paths to Truth: The Summerhays Lectures on Science and Religion*, eds. Michael Dennis Rhodes & Joseph Ward Moody (Salt Lake City, Utah: Deseret Book, 2011), 123–149; Samuel Loncar, „Science and Religion: an Origins Story“, *Zygon: Journal of Religion and Science* 56, Nr. 1 (2021): 275–296; Mark Pretorius & Dan T. Lioy, „What do religion and natural science each have to say about origins, creation and evolution?“, *HTS Theological Studies* 77, Nr. 3 (2021): 1–9; Ethan R. Tolman, Daniel G. Ferguson, Mark Mann, April Maskiewicz Cordero & Jamie L. Jensen, „Reconciling evolution: evidence from a biology and theology course“, *Evo Edu Outreach* 13, 19 (2020): 1–8; Natanael Juan Romandya & Freddy Manurung, „The Conflict Between Reason and Faith: The Formation of The Universe Based on The Theories of Creation and Evolution“, *Journal of Scientific, Research, Education, and Technology (JSRET)* 3, 1 (2024): 399–415.

³ Vietoj žodžio *prieiga* siūloma vartoti terminą *prietis*. „<...> terminas „prietis“ keičia socialiniuose moksluose vartojamą terminą „prieiga“ (pavyzdžiui, kokybinė prieiga), kurio nesiūlo vartoti lietuvių kalbos specialistai.“ Jūratė Markevičienė (sud.), *Kultūros paveldas šiuolaikiniame pasaulyje: tarptautiniai kultūros paveldo apsaugos principai ICOMOS dokumentuose 1965–2014 metais* (Vilnius: ICOMOS Lietuvos nacionalinis komitetas, 2016), https://conservation.lt/wp-content/uploads/2021/03/ICOMOS_doktrinos_dokumentai.pdf.

Biblinio sukūrimo teorijos sampratos ir jos priečių nagrinėjimas nėra naujas mokslinis rakursas, tačiau jis visada reikalauja naujo mokslinio žvilgsnio, kai nuolat siekiama ieškoti sąsajų tarp darvinizmo ir sukūrimo teorijos. Moksliniuose darbuose (R. Skinkaičio mokslo monografijoje „Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą, teologinė perspektyva“⁴; to paties autoriaus moksliniame straipsnyje *Logos* žurnale „Evoliucijos teorija krikščioniškojo mokymo perspektyvoje“⁵, taip pat Rasos Valackaitės-Pranckūnienės magistro darbe „Sukūrimo doktrinos ir evoliucijos teorijos santykis dorinio ugdymo ir gamtos mokslų programose“⁶) buvo pateikti atskiri biblinio sukūrimo teorijos bruožai, apžvelgti pavieniai aspektai, tačiau jie nebuvo analizuojami kaip visuma, juose mažai dėmesio skiriama priečių formavimosi kontekstui. Dėl šios priežasties straipsnio tikslas yra atskleisti biblinio sukūrimo teorijos sampratą ir prieitis. Pirmiausia siekiama pateikti pirmųjų Šventojo Rašto eilučių egzegetinę prasmę bei pačios biblinio sukūrimo teorijos esmę. Toliau analizuojama Dievo kaip Kūrėjo idėja, remiantis tiek Pradžios knygos autoriaus ir to meto kontekstine aplinka, tiek šiuolaikinės egzegezės pozicijomis. Vis dėlto šiame straipsnyje siekiama ne išsamiai atskleisti autentišką krikščionišką požiūrį į pasaulio genezę, bet egzegetiniu požiūriu tirti žmogų kaip Dievo kūrinį, aiškintis, kuo jis išskiria dieviškajame kūrybos plane, taip pat aptarti skirtingas kreacionistines teorijas ir kryptingai žengti gamtamokslinės ir teologinės antropogenezės dialogo link.

Egzegetinė prieitis

Pirmasis Dievo veiksmas, aprašytas pirmoje Pradžios knygos eilutėje, yra dangaus ir žemės sukūrimas: „Pradžioje Dievas sukūrė dangų ir žemę“ (Pr 1, 1). Nors judaizme pasaulio sukūrimas niekada nebuvo siejamas su esmine religine patirtimi, tačiau kartu jis yra „<...> visų išganomųjų Dievo planų pamatas“ (KBK⁷ 280). Domėjimasis visatos kilme būdingas visoms kultūroms ir religijoms. Izraelis sukūrimo pasakojimo užrašymo laikais buvo tik maža tautelė, apsupta didžiųjų civilizacijų (Egipto ir Mesopotamijos), kurios jau turėjo savų mitų apie pasaulio kilmę, todėl semitinės tradicijos pasakojimo įamžinimo būtinybė yra visiškai suprantama⁸. Žydų tauta, išgyvendama tremtį ir nusivylimą dėl savo nepaklusnumo Dievui, galėjo patirti tarsi naują gimimą, užrašydama savą pasaulio sukūrimo versiją. „Galynėdamiesi su šiuo dvigubos krizės

⁴ Rimas Skinkaitis, *Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą, teologinė perspektyva* (Kaunas: Versus aureus, 2016), 1–192.

⁵ Rimas Skinkaitis, „Evoliucijos teorija krikščioniško mokymo perspektyvoje“, *Logos* 74 (2013): 127–139, http://www.litlogos.eu/L74/Logos_74_127_139_Skinkaitis.pdf.

⁶ Rasa Valackaitė-Pranckūnienė, „Sukūrimo doktrinos ir evoliucijos teorijos santykis dorinio ugdymo ir gamtos mokslų programose“ (magistro darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2009), 1–54.

⁷ *Katalikų Bažnyčios katekizmas* (Kaunas: TKK leidykla, 1996).

⁸ Jean-Louis Ska, *Senasis Testamentas, paaiškintas tiems, kurie apie jį žino mažai arba nieko* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012), 64.

iššūkiu – beviltiškumu ir pasitikėjimo netektimi, Sandoros bendrija patyrė tikėjimo kūrimu jėgą: Jahvė yra galingesnis už Babilonijos dievus⁹.

Dievas kaip Kūrėjas pristatomas pačioje pirmoje Pradžios knygos eilutėje, tačiau negalima pamiršti, kad Šventajame Rašte yra pateikiami du kūrimo pasakojimai. „Pirmasis pasakojimas yra vėlesnis. Jis priklauso vadinamajam Kunigų šaltiniui, susiformavusiam kunigų būreliuose po 550 m. pr. Kr. Babilonijos tremtyje bei sugrįžus iš tremties. Šis pasakojimas yra sistemingesnis ir objektyvesnis: kiekvienas kūrinys turi savo vietą pasaulyje¹⁰. Antrasis pasakojimas, prasidedantis nuo Pr 2, 4, laikomas senesniu už pirmąjį. Jis priklauso vadinamajam Jahvistiniam šaltiniui, susiformavusiam Pietinėje karalystėje apie 950 m. pr. Kr., ir jam būdinga Dievą vadinti Jahvės vardu. Šis pasakojimas yra antropocentrinis, jį galima vadinti subjektyviu – žmogaus sukūrimas čia išryškintas labiau nei pasaulio¹¹. Taigi egzozetiniu požiūriu tiriant Dievo kaip visatos Kūrėjo, o ne kurio nors atskiro kūrinio, sąvoką, pakanka gilesnio žvilgsnio į Pr 1, 1. Čia nerašoma, „kai dar nieko nebuvo <...>“, bet rašoma: „pradžioje“. Šis žodis suponuoja hipotezę, kad dar prieš kūrimo veiksmą visata jau galėjo egzistuoti, o Dievas tik suteikė formą ir pavidalą tam, kas jau yra. Vis dėlto ši mintis neturėtų lemti klaidingo požiūrio į Kūrėjo sąvoką. Būtina suprasti, kad „rytiečiai nematė aiškaus skirtumo tarp sąvokų *niekis* ir *buvimas*, taip kaip mes dabar“¹². Rytiečiams filosofinis sukūrimo pagrindas tikriausiai nebuvo svarbus. Jie tiesiog grožėjosi, gėrėjosi juos supančiu pasauliu¹³. Viena tikrai aišku: prieš tai nebuvo tokio pasaulio, kokį tuo metu įkvėptasis autorius ir žmonija šiandien gali regėti¹⁴. Garsus Šventojo Rašto tyrinėtojas R. Brownas pažymi, kad nėra tikslo vartoti daiktavardį *pradžioje*, geriau būtų vartoti jungtuką *kai*¹⁵, kuris rodo jau įvykusį faktą. Tai nereiškia, kad Pradžios knygos autorius turi galvoje pasaulio preegzistencijos idėją Dievo kūrybos pradžioje – labiau tikėtina, jog autoriui visatos sukūrimas buvo neįmenama dieviškoji paslaptis ir jis nesiekė aprašyti proceso mokslškai (to dažnai tikisi šiuolaikinis žmogus).

Hebrajiškas žodis *bārā*, apibūdinantis kūrimo veiksmą, skiriasi nuo kitų Senajame Testamente vartojamų sąvokų. Jam būdingi trys esminiai savitumai: pirma, Dievas visuomet yra subjektas; jokiaje Senojo Testamento vietoje šis veiksmazodis nevartotas apibūdinti žmogaus ar kokios nors jo žmogiškosios dalies kūrimui – tai visuomet veiksmas, reikalaujantis dieviškos galios. Antra, žodžiu *bārā* reiškiami naujumo idėja, susijusi su išorinės tvarkos sukūrimu. Antroje Izaijo knygos dalyje šis žodis

⁹ Antanas Rubšys, *Kūrėjo ir kūrinio sąveikos – pokalbio teologija Senajame Testamente* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2011), 15.

¹⁰ Paul Rambert, „Tikėjimo ir mokslo suderinamumas evoliucijos teorijos klausimu“, *Logos* 41 (2005): 64.

¹¹ Ibid.

¹² Wolfgang Trilling, *Schopfung und Fall* (Leipzig: St. Benno Verlag GmbH, 1973), 36. Šią ir kitas citatas iš vokiečių ir anglų kalbų vertė Stasys Blinstrubis.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Richard J. Clifford, Roland E. Murphy & O. Carm, „Genesis“, iš *The New Jerome Biblical commentary*, eds. Raymond E. Brown, Joseph Fitzmyer, and Roland E. Murphy (USA: Better World books, 1968), 10–11.

vartojamas artėjančiam išganymui, kuriuo žymimas naujasis kūrimas, apibūdinti. Trečia, daugelyje vietų pabrėžiamas kūrimo lengvumas, kuris iš esmės skiriasi nuo sunkaus žmogaus darbo¹⁶. Kaip minėta, pirmasis Šventojo Rašto žodis „pradžioje“ yra interpretaciškai sudėtingas, nes dėl jo reikšmės tebediskutuojama. Taip pat aktyviai keliamos jau minėtos prieš kūrimą preegzistavusios visatos hipotezės. Tai veda prie egzegetiškai dar sudėtingesnės, bet labai svarbios sąvokos, vartotos Pr 1, 2 – *padrika*. *Padrika ir dyka* (Pr 1, 2), hebrajiškai *tohu va-vohu*, „reiškia be formos ir be pavidalo, metaforiškai neapgyvendinta žmonėmis, nereali“¹⁷. „Chaos kilmė paliekama nediskutuota, ir pateikiamas senovės Artimųjų Rytų mitologijos fonas, kuris numanomai yra amžinas. <...>. Taigi pagal tradicinį supratimą numanoma, kad Dievas pirma sukūrė chaosą, o po to jį sutvarkė; kitur Raštas kalba apie Dievą, kuriantį tvarką, ne chaosą <...>“¹⁸. Šiuos svarstymus gali paaikškinti faktas, kad mokslininkai ilgai diskutavo apie žodžio „pradžioje“ (hebrajiškai *Berešit*) atsiradimą, ir priėjo išvadą, kad jis nėra pridėtas vėliau, bet jo interpretacija, žvelgiant iš laiko perspektyvos, yra vėlesnė nei pirmojo sukūrimo (kaip Dievo kūrimo proceso dalies) aprašymas. Svarbu ir tai, kad Senajame Testamente vartojami skirtingi Dievo vardai. Pirmojoje Pradžios knygos eilutėje Dievas kaip kūrėjas vadinamas *Elohim*, ne *Jahvės* vardu. Tai gali būti aiškinama tuo, kad vardas *Elohim* tiksliau perteikia Dievo jėgą ir visagalybę. Šia sąvoka taip pat siekiama pabrėžti viršenybę prieš kitus pagoniškų tautų dievaičius. Kitiems dievams šalia Izraelio Dievo vietos nebelieka¹⁹. Rašant, kad Dievo dvasia dvelkė viršum vandenų (Pr 1, 2), vartojamas terminas *ruach* – vėjas, dvelksmas. Vėjas čia taip pat vaizduojamas ne kaip nepriklausoma gamtos stichija, bet kaip „Dievo vėjas, dvelkiantis viršum vandenų, rodantis, kad chaosas niekada nebuvo už Dievo kontrolės ribų“²⁰. Ši svarbi ištarmė leidžia daryti išvadą, kurią kardinolas C. Schönbornas, remdamasis pirmųjų amžių krikščionių autoriumi Teofilu Antiochiečiu, išreiškė savo katechezėse: „Dievas kuria iš nieko. Tai nereiškia, kad niekas yra kažkas, iš ko jis ką nors kuria, tai reiškia, kad Dievo kuriamasis aktas yra suverenus steigimas. Jį galima pavadinti pasaulimu į egzistenciją. Dievas tarė, ir taip įvyko! Štai kuo didingas ir nepakartojamas biblinis tikėjimas sukūrimu“²¹.

Taigi sukūrimas kaip biblinis besitęsiantis Dievo veiksmas leidžia nuo pirminio chaoso pereiti prie kūrinio – žmogaus, dėl kurio ir kuriam dyka ir betvarkė žemė tapo rojaus sodu.

¹⁶ Trilling, *Schopfung und Fall*, 37.

¹⁷ Clifford et al., „Genesis“, 10–11.

¹⁸ Gordon J. Wenham, *Word Biblical Commentary, Vol. 1: Genesis 1–15* (Thomas Nelson Inc, 1987), 13.

¹⁹ Trilling, *Schopfung und Fall*, 39; Herbert Chanan Brichito, *The names of God: Poetic Readings in Biblical Beginnings* (Oxford: Oxford University Press, 1998), 12–17.

²⁰ Clifford et al., „Genesis“, 10–11.

²¹ Christoph Schönborn, „Antroji katechezė apie kūrimą“, *Bažnyčios žinios* 23 (2005): 22.

Antropologinė prieitis

Pasaulio (taip pat ir žmogaus) sukūrimo pasakojimų egzegetinio pagrindo ieškoma pirmuosiuose Pradžios knygos skyriuose. Jau minėta, kad antrasis Kūrimo pasakojimas, priskiriamas Jahvistiniam šaltiniui, yra antropocentris. Priešingai nei kunigiškajame šaltinyje, čia kur kas svarbesnis yra žmogus (žmonija), nes šiame pasakojime išganymo istorija pradeda ne pasaulio kūrimu, bet žmogaus pasaulio, jo aplinkos aprašymu²². Tiek antrojo, tiek pirmojo pasakojimo apie kūrimą kulminacijoje autorius nesiekia paaiškinti, kaip buvo sukurtas pasaulis ir žmogus – jam tai nebuvo taip svarbu, kaip tai svarbu šiuolaikiniam žmogui, – bet ieško atsakymų į klausimus: kodėl jis buvo sukurtas ir kas apskritai yra žmogus²³. „Atsakymas yra vaizdas. Žmogus yra Dievo kūrinys: trapus, nes iš žemės dulkių; iškilus ir didingas, nes paties Dievo alsavimu yra gyvūnas“²⁴. Gali atrodyti, kad tarp dviejų gyvybės formų – žmogaus ir gyvūno – nedaroma esminė atskirtis, nes tiek gyvūnų, tiek žmogaus gyvasties sąlygai apibūdinti vartojamas tas pats žodis *kvēpē*. Vis dėlto nedarant esminės atskirties tarp šių gyvybės formų, nebūtų galima suvokti tikrojo žmogaus kilnumo masto. Abiejuose kūrimo pasakojimuose, žvelgiant per antropogenezės prizmę, išryškėja bruožai, siejantys žmogų tiek su aplinka, tiek su Kūrėju. Visų pirma pastebimas glaudus ryšys su žeme: žmogus sukuriamas iš žemės, jam tenka ją dirbti, miręs žmogus vėl grįš į ją (Pr 2, 19). Taip pat galima išvelgti jau minėtą ryšį su gyvūnais – alsavimą iš Dievo bei maitinimąsi žole ir kitais augalais (Pr 1, 29–30). Čia kyla priešara: kaip suderinti du, regis, nesuderinamus polius – gyvuliškumą ir dieviškumą, kurie, idealiai sujungti, atpažįstami žmogaus prigimtyje?

Esminė Šventojo Rašto vieta, tiksliausiai apibūdinanti žmogaus atsiradimo prasmę ir tikslą, yra Pr 1, 26: „Tuomet Dievas tarė: „Padarykime žmogų pagal mūsų paveikslą ir panašumą <...>“. Pradžios knygos pirmojo skyriaus 26 eilutėje vartojamas veiksmazodis *asah* (padaryti, sukonstruoti, gaminti, kurti), o ne pirmojoje pradžios knygos eilutėje minėtasis *bārā* (sukurti iš nieko) – tai pabrėžia žmogaus sukūrimą iš jau esančios materijos (žemės dulkių) pagal Dievo atvaizdą. Abiejų kūrimą reiškiančių žodžių vartojimas neatsiejamas nuo Dievo sandoros ir gelbstinčių pažadų per visus laikus, todėl „akivaizdu, kad įkvėptieji autoriai sukūrimą suvokia kaip pirmąjį išganingą Dievo darbą dėl žmogaus“²⁵.

Pradžios knygos autorius pasakojime apie žmogaus sukūrimą pagal Dievo paveikslą ir panašumą vartoja du terminus: *tselem* ir *dmūt*. Pirmasis terminas – *tselem* (*paveikslas*) – vartojamas du kartus, o antrasis terminas – *dmūt* (*panašumas*) – vienintelį kartą. „Šios dvi metaforos labai vykusiai apibendrina žmogaus vaidmenį

²² Antanas Rubšys, *Raktas į Senąjį Testamentą II* (Putnam: Krikščionis gyvenime, 1983), 62.

²³ Catherine L. McDowell, *The Image of God in the Garden of Eden: The Creation of Humankind in Genesis 2:5–3:24 in Light of the mīs pī pīt pī and wpt-r Rituals of Mesopotamia and Ancient Egypt* (USA, Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns Inc. 2015), 21–41; 117–178.

²⁴ Rubšys, *Raktas į Senąjį Testamentą II*, 64.

²⁵ Skinkaitis, *Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą*, 17.

kūrinių namuose. [*Tselem*] <...> turi reprezentatyvaus atvaizdo reikšmę: žmogus yra gyvasis Dievo paveikslas, gyvoji Dievo statula tarp kitų kūrinių. [*Dmut*] <...> labiau reiškia imitaciją ar kieno nors kopiją²⁶.

Egzegetiškai *paveikslas* ir *panašumas* nagrinėjimas nėra lengvas, tačiau šių sąvokų turtingumas bei reikšmingumas reikalauja išsamesnio nagrinėjimo. Gilinantis į šių žodžių vartojimo ypatumus galimi penki interpretavimo būdai:

a) **Pirmasis** interpretavimo būdas remiasi tradicine krikščioniškąja egzegeze, kurios ištakos siekia Ireniejaus laikus (apie 180 m. po Kr.). Pagal šį aiškinimą, paveikslas ir panašumas suprantami kaip du skirtingi žmogaus prigimties aspektai. Paveikslas nusako prigimtines žmogaus savybes – protą, asmeniškumą ir kitus bruožus, kurie jį daro panašų į Dievą, o panašumas siejamas su antgamtinėmis malonėmis ir moralinėmis savybėmis, dėl kurių atpirtasis žmogus tampa dar panašesnis į Dievą²⁷.

b) Pagal **antrąjį** interpretavimo būdą, Dievo paveikslas suprantamas kaip nuoroda į žmogaus protines ir dvasines savybes, kurias jis yra gavęs iš Kūrėjo²⁸. Šiuo požiūriu Dievo paveikslas pirmiausia atsiskleidžia per žmogaus protą ir laisvą valią. Vis dėlto toks aiškinimas nėra visiškai apsaugotas nuo subjektyvumo, nes interpretatorius Dievo paveikslui gali priskirti vertybes ir savybes, kurios, jo manymu, yra svarbiausios žmogaus prigimčiai.

c) Pagal **trečiąjį** interpretavimo būdą, žmogaus panašumas į Dievą siejamas su išoriniu jo pavidalu. Toks aiškinimas grindžiamas tuo, kad fizinis atvaizdas yra viena dažniausių žodžio „paveikslas“ reikšmių. Pavyzdžiui, Pr 5, 3 teigiama, kad Adomui gimęs Setas buvo panašus į jo atvaizdą, t. y. fiziškai panašus į savo tėvą. Vis dėlto ši interpretacija kelia sunkumų, nes Senajame Testamente Dievas neturi žmogiškos išvaizdos ir yra nematomas. Be to, Izraeliui draudžiama darytis regimus Dievo atvaizdus (Įst 4, 15).

d) Pagal **ketvirtąjį** interpretavimo būdą, žmogus, būdamas sukurtas pagal Dievo paveikslą, yra jo atstovas žemėje. Šis aiškinimas remiasi senovės Artimųjų Rytų karaliaus atvaizdo samprata. Tuo metu karaliaus ar dievybės atvaizdas buvo suvokiamas kaip regimas jo valdžios ir buvimo ženklas, o pats atvaizdas tam tikra prasme atstovaudavo valdovui ar dievybei. Todėl Dievo paveikslas žmoguje suprantamas kaip jam suteikta pareiga ir pašaukimas atstovauti Dievui kūrinijoje. Manoma, kad vėliau judaizmas perėmė šią idėją, tačiau ją išplėtė visiems žmonėms – ir vyrai, ir moterys buvo kviečiami savyje nešioti Dievo paveikslą ir būti jo atstovais žemėje²⁹.

e) Pagal **penktąjį** interpretavimo būdą, žmogaus buvimas Dievo atvaizdu leidžia Dievui palaikyti asmeninį santykį su žmogumi ir taip atveria kelią sandoroms.

Šie penki interpretavimo būdai kyla iš plačių, fundamentalių ir sudėtingų svarstymų apie Dievo ir žmogaus ryšį, tačiau nė vienas jų iki galo neatskleidžia Dievo atvaizdo

²⁶ Ibid., 108.

²⁷ Gordon J. Wenham, *Word Biblical Commentary, Vol. 1: Genesis 1–15* (Thomas Nelson Inc, 1987), 29.

²⁸ Tomáš Špidlík, *Krikščioniškųjų Rytų dvasingumas*, iš italų kalbos vertė A. Venskauskaitė (Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2007), 61.

²⁹ Wenham, *Word Biblical Commentary*, 29.

prasmės, nors kiekviename esama tiesos. Vis dėlto „stipriausiu laikomas požiūris, kad būdamas Dievo atvaizdu žmogus tampa Jo pavaduotoju žemėje. Dėl to, kad žmogus yra Dievo atstovas, jo gyvybė yra šventa: kiekvienas pasikėsinimas į žmogų yra pasikėsinimas į Kūrėją ir nusipelno didžiausios bausmės (Pr 9, 5–6)“³⁰. Tačiau ir šis požiūris labiau pabrėžia pasekmes, kylančias iš žmogaus buvimo Dievo atvaizdu, tačiau tiksliai neatskleidžia, kas slypi pačiame atvaizde, t. y. kas išoriškai yra nematoma. Analogiškas pavyzdys yra tabernakulis – jame paslėpta tai, kas brangiausia ir nematoma žmogaus akims, tačiau regima dvasiniu žvilgsniu. Lygiai taip ir žmogus suprantamas kaip to, kuris turi Dievo atvaizdą, atspindys. „Paveikslas privalo reikšti ne lygybę, bet tik panašumą“³¹.

Iš ankstesnių egzegzetinių svarstymų galima išskirti du dalykus:

1) Dievas kuria žmogų kaip ontologiškai nuo Savęs besiskiriančią būtybę, turinčią savyje dieviškojo atvaizdo bruožų ir aiškiai išreikštą kūrinio statusą.

2) Jokiam kitam kūriniui Dievas nesuteikė privilegijos būti panašiam į patį Kūrėją ir taip užimti aukščiausią vietą visų gyvų būtybių hierarchijoje.

Lieka neatsakytas klausimas: kodėl Dievas sukūrė žmogų? Siekiant kuo tiksliau apibrėžti žmogaus ontologinę tapatybę ir apibendrinant antropologinius Senojo Testamento tekstus, remiamasi žymiausių interpretacijų sinteze. Manoma, kad žmogaus sukūrimo tikslas yra valdyti Dievo sukurtą pasaulį – tai patvirtina ir tolesnis tekstas, kuriame teigiama, jog Dievui sukūrus žmogų jam iš karto pavedama apgyvendinti ir užvaldyti žemę (Pr 1, 28). Toks misijos tikslas primena monarcho ir pavaldinio santykį. Vis dėlto, popiežiaus Pranciškaus teigimu, „<...> šiandien būtina tvirtai atmesti nuomonę, jog iš to, kad žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą ir yra gavęs priesaiką valdyti žemę, galima daryti išvadą apie absoliutų jo viešpatavimą kitiems kūriniams“³². Todėl dauguma autorių terminams *paveikslas* ir *panašumas* labiau priskiria ne žmogaus, kaip Dievo atstovo ir vietininko, reikšmę, bet žmogaus ryšio ir santykio su Dievu motyvą. „W. H. Schmidt nuomone, pasaulio valdymas yra tik iš žmogaus kaip dieviškojo paveikslo turinio kylanti išdava: kadangi Dievas sukūrė žmogų santykiui su savimi, jam ir patikėjo ypatingą misiją prižiūrėti ir tvarkyti pasaulį“³³. Kunigiškoje tradicijoje, kalbant apie žmogų, sukurtą pagal Dievo paveikslą ir panašumą, nėra akcentuojama kuri nors konkreti savybė, išreiškianti panašumą į Dievą, veikiau pabrėžiamas žmogaus santykis su Kūrėju. Dėl šio prigimtinio, atskleidžiančio aiškią Jo valią, santykio su Kūrėju kyla ir žmogaus kaip socialios, o ne izoliuotos nuo kitų kūrinių, būtybės samprata (Pr 1, 27).

Taigi žmogus, sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą kaip vyras ir moteris, visame Šventajame Rašte neatsiejamas nuo santykio su Dievu ir vienas su kitu³⁴.

³⁰ Ibid., 30.

³¹ Trilling, *Schopfung und Fall*, 62.

³² Šventasis Tėvas Pranciškus, *Enciklika Laudato Si apie rūpinimąsi bendrais namais* (Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2015), 67.

³³ Skinkaitis, *Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą*, 110.

³⁴ Tarptautinė teologijos komisija, *Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą* (Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2005), 32–39, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20040723_communion-stewardship_lit.html.

Iš to galima daryti kelias išvadas. Žmogus yra Dievo paveikslas, tačiau kiekviename žmoguje slypi šio paveikslas kitoniškumas. Žmogus kaip paveikslas leidžia geriau suprasti Dievo prigimtį – tai Asmuo, kuriantis asmenišką santykį. Žmogus yra gyva būtybė³⁵, kuri santykyje su kitu yra pašaukta būti *kūrėjėliu*, Dievo bendradarbiu³⁶.

Kreacionistinė prietis

Pagal Pradžios knygą atskleidus Dievo kaip Kūrėjo ir žmogaus kaip kūrinio ypatybes ir toliau analizuojant šią fundamentalią tematiką, galima teigti, kad žmogus, kaip ir visata, nėra savo paties egzistencijos pagrindas. Kūriniai suponuoja Kūrėjo idėją ir tampa tolesnės Dievo kūrybos įrankiais: „Kūrinio veikimas yra Kūrėjo veikimo tęsinys“³⁷. Sąvoka, nusakanti žmogaus kūriniškumą ir neatsiejama nuo tiesioginio darbo temos nagrinėjimo, yra kreacionizmas (lot. „mokymas apie sukūrimą“). Šis terminas dažnai vartojamas aptariant tikėjimo ir mokslo santykį, tačiau jis gali būti suprantamas nevienareikšmiškai. Teologijos žodyne randamas toks apibūdinimas: „kreacionizmas – tai nuomonė, kad Dievas tiesiogiai sukuria kiekvieną pavienę sielą iš nieko ir sujungia ją su per pradėjimą susivienijusiomis ląstelėmis į naujo pradėtojo žmogaus vienybę. <...> neneigiama, kad tėvai yra *viso žmogaus priešastis* autentiška ir tikra prasme, tačiau kartu reiškia, jog naujo dvasinio, laisvo asmens atsiradimas bei tapsmas turi pranešti vien kūrinišką priešastį“³⁸. Iš pirmo žvilgsnio šis terminas nusako apibendrintą požiūrį, kad egzistuoja Dievas, tiesiogiai prisidėjęs prie visatos kūrimo. Šia plačiąja prasme daugelis deistų ir bemaž visi teistai galėtų būti laikomi kreacionistais. Tačiau pastarąjį šimtmetį terminas *kreacionistas* įgijo siauresnę reikšmę – jis dažniausiai taikomas apibūdinti tikinčiajam, kuris pirmuosius du Pradžios knygos skyrius apie pasaulio sukūrimą ir gyvybės atsiradimą interpretuoja pažodžiui. Tokia prietimi pagrįstas „kreacionizmas yra neseniai JAV nukaldinta sąvoka, žyminti pažiūrą (būdingą platiems fundamentalizmo ir evangelikalizmo sąjūdžio sluoksniams), anot kurios Dievas sukūręs visatą, žemės planetą su augalais, gyvūnais bei žmonėmis tiesiogiai ir prieš kelis tūkstantmečius“³⁹. Ši fundamentalistinę požiūrį į sukūrimą rodo vienas iš JAV leidžiamų mokslinių teologijos žurnalų, kuriame rašoma: „Biblinis kreacionizmas yra būtinas Evangelijos žinios pagrindas <...>, kreacionizmas pateikia pažodinį Biblijos aiškinimą kaip teisingą, ir visatos sukūrimą pristato kaip įvykdytą per šešias dienas

³⁵ Kūnas ir siela neturėtų būti suprantami dualistiškai kaip tai, ką žmogus turi, bet kaip tai, kas jis yra – kūnas, dvasia ir siela. *Katalikų Bažnyčios katekizmas*, 365; Tarptautinė teologijos komisija, *Bendrystė ir tarnystė*, 26–31.

³⁶ Antanas Rubšys, *Kūrėjo ir kūrinio sąveikos – pokalbio teologija Senajame Testamente* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2011), 42.

³⁷ Antanas Maceina, *Didieji dabarties klausimai* (Chicago, 1971), 243.

³⁸ Herbert Vorgrimler, *Naujasis teologijos žodynas* (Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2003), 286.

³⁹ *Ibid.*

tokia trukmė, kokia suprantame šiandien⁴⁰. Čia pabrėžiamas biblinės egzegezės metodas, atmetant naujausių tikslųjų ir gamtos mokslų atradimų reikšmę.

Aiškliai išlaikant analizės liniją, neperžengiančią subjektyvios prokonfesinės biblinės interpretacijos ribų, kreacionistinis visatos atsiradimo aiškinimas tampa nuoseklesnis. Tokia prasme suprantamas kreacionizmas atsiejamas nuo šiuolaikinio mokslo pasiekimų ir atskiria biblinės egzegezės bei tikslųjų mokslų požiūrius į visatos ir žmogaus kilmę. Norint objektyviau ir plačiau suprasti sąvoką *kreacionizmas*, paminėtinos keturios teorijos, susiformavusios po Charleso Darwino „Rūšių kilmės“ paskelbimo. Šio darbo tikslas yra tik pristatyti šias teorijas taip, kaip jas formuluoja jų šalininkai, todėl jos nebus plačiau analizuojamos ar vertinamos. Siekiant išlaikyti teiginių tikslumą, jie pagrindžiami citatomis.

Pirmojoje, jaunosios žemės teorijoje, kreacionistai remiasi pažodiniu Pradžios knygos aiškinimu. „Didžiama jaunosios žemės kreacionistų įsitikinę, kad visos gyvos būtybės sukurtos vienu metu per laikotarpį, nurodytą Pradžios knygos pasakojimuose apie sukūrimą, hebrajų kalbos žodžiui *yom* (diena) reiškiant 24 valandų trukmę⁴¹. Pasak šios teorijos, žemės amžius yra ne daugiau nei 10 tūkstančių metų. Teorijos šalininkai mano, kad kiekviena gyva būtybė yra tiesiogiai sukurta Dievo. Kreacionistai teigia, kad visos rūšys nepakito nuo pat žemės sukūrimo⁴², taip pat „<...> jog Adomas ir Ieva – tai Rojaus sode iš dulkių sukurtos istorinės asmenybės“, ir nesutinka, kad „žmonės galėję išsivystyti iš kitų gyvų padarų⁴³. Teorijos šalininkų pozicija yra teigiama tik mikroevoliucijos atžvilgiu – pripažįstama, kad atsitiktiniai ir nežymūs pokyčiai galėjo vykti tik rūšies viduje natūraliosios atrankos būdu. Rūšių atsiradimo vienai iš kitos, t. y. makroevoliucijos teorijos atžvilgiu, vyrauja priešingas požiūris – ji negalima, nes prieštarauja Dievo kaip Kūrėjo idėjai. Fosilijų, kurios, pasak šiuolaikinio mokslo tyrinėjimų, yra milijonų metų senumo, atsiradimas aiškinamas pagal Pradžios knygoje aprašyto Tvano trukmę. Šios teorijos šalininkų teigimu, jos susiformavusios per kelias savaites⁴⁴. Jaunos žemės teorija daugiausia šalininkų turi JAV: „visuomenės apklausų duomenimis [šiai teorijai] <...> pritaria apytiksliai 45 proc. amerikiečių. Šio požiūrio laikomasi daugelyje krikščionių evangelikų bažnyčių⁴⁵. Pateikiami argumentai, kad neegzistuoja pereinamosios gyvybės formos, kurios galėtų paaiškinti paukščių, vėžlių ar banginių atsiradimą. Remiantis antruoju termodinamikos dėsniu⁴⁶, pagal kurį uždaroje, išorinių veiksnių neveikiamoje sistemoje ilgainiui įsigali netvarka, teigiama, kad evoliucija nėra galima. Tai atskleidžia visiškai priešingą požiūrį nei tas, kuriuo remiasi šių laikų mokslas.

⁴⁰ Lee Allen Anderson, „The Relevance of Biblical creationism in Christian apologetics“, *The Journal of Ministry and Theology-Pennsylvania: Baptist Bible seminary* 18 (1) (2014): 86.

⁴¹ Alister E. McGrath, *Mokslas ir religija. Naujasis įvadas* (Kaunas: Vox altera, 2013), 46.

⁴² Skinkaitis, *Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą*, 36.

⁴³ Collins, *Dievo kalba*, 182.

⁴⁴ *Ibid.*, 182–185.

⁴⁵ *Ibid.*, 183.

⁴⁶ *Ibid.*

Antroji – senos žemės teorija. „Šio požiūrio laikomasi konservatyviųjų protestantų sluoksniuose. Ilgas žemės amžius nėra laikomas problema, nes pasak šios teorijos, jaunos žemės šalininkai klysta keliais atžvilgiais. Visų pirma, hebrajiškas *yom* nereiškia apibrėžto laiko tarpo, bet labai ilgą laiko tarpą, kuris nesuprastinas kaip trunkantis 24 valandas. Taip pat svarbu tai, jog tarp dviejų sukūrimo pasakojimų gali būti didelė spraga. Tai reiškia, jog tarp visatos sukūrimo ir gyvybės atsiradimo žemėje galimas labai ilgas tarpasnis“⁴⁷. Ši teorija nesuponuoja vien pažodiniu Biblijos interpretavimu grįsto požiūrio į gyvybės atsiradimą nuo primityvių iki pačių sudėtingiausių formų ir pripažįsta, kad Biblija gali turėti alegorinę prasmę.

Trečioji teorija – protingasis planas (*intelligent design*). „Šis sąjūdis taip pat įtakingas JAV ir įrodinėja, kad biosferai būdingas neredukuojamas sudėtingumas, kurio kilmės niekaip kitaip negalima paaiškinti kaip tik protinguoju planu. Teorijos šalininkai neneigia biologinės evoliucijos, bet atmets teiginį, jog evoliucija neturi tikslo“⁴⁸. Teorijos kūrėjai teigia, kad „materialistinė evoliucijos teorija yra pagrįstas ateizmas, todėl Dievą tikintys žmonės turi jai priešintis“⁴⁹. Kitas svarbus teiginys remiasi tuo, kad evoliucijos teorija „<...> neįmanoma paaiškinti nepaprasto gamtos sudėtingumo“⁵⁰. Iš paminėtų bruožų kyla ir trečiasis: „jei remiantis evoliucijos teorija neįmanoma paaiškinti nesuprastinamo sudėtingumo, tai turėjo būti protingas kūrėjas, vietomis įsiterpdavęs į evoliucijos procesą, kad suteiktų būtinus gyvybės raidos komponentus“⁵¹. Nors ir nepaaiškinama, kas yra šis kūrėjas, bet iš demonstruojamos pasaulėžiūros galima daryti išvadą, „<...> jog ta trūkstama grandis yra Dievas“⁵².

Pagrindinis šiai teorijai reiškiamas priekaištas yra vadinamoji spragų Dievo samprata, nes „<...> jos gynėjai, susidūrę su tam tikrais, jų nuomone, mokslu nepaaiškinimais reiškiniais, griebiasi prielaidos, kad juos lėmė antgamtinių jėgų įsikišimas“⁵³.

Ketvirtoji kreacionistinė teorija – evoliucinis teizmas. „Šios pozicijos atstovai įrodinėja, kad evoliucija laikytina Dievo pasirinktu metodu duoti pradžią gyvybei iš neorganinių medžiagų ir gyvybėje sukurti sudėtingumą“⁵⁴. Teorija remiasi prielaida, kad Dievas sukūrė visatą ir, pasitelkęs darnų evoliucijos mechanizmą, nustatė jos egzistavimą grindžiančius dėsnius⁵⁵. Iš šios pasaulėžiūros kyla prielaida, kad „visata atsirado iš nieko apytiksliai prieš beveik 14 milijardų metų. Nors ir didžiai neįtikėtina, visatos savybės atrodo besančios tobulai pritaikytos gyvų būtybių poreikiams. <...>. [Teigiama, kad] prasidėjus evoliucijos procesui nereikėjo jokio antgamtinės būtybės įsikišimo.“⁵⁶ Žmogus

⁴⁷ McGrath, *Mokslas ir religija*, 46.

⁴⁸ Ibid., 46–47.

⁴⁹ Skinkaitis, *Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą*, 36.

⁵⁰ Collins, *Dievo kalba*, 195.

⁵¹ Ibid., 197.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid., 204–205.

⁵⁴ McGrath, *Mokslas ir religija*, 47.

⁵⁵ Skinkaitis, *Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą*, 37.

⁵⁶ Collins, *Dievo kalba*, 211.

taip pat yra šio proceso dalis⁵⁷. Toks požiūris pagrįstai kelia klausimą dėl sukūrimo prasmės, ypač turint omenyje tai, kad pagal šią teoriją žmogaus egzistencija iš esmės prilyginama kitoms gyvybės formoms. Evoliucinis teizmas galėtų būti keistinas teistinio evoliucionizmo arba biologoso sąvoka⁵⁸. Vis dėlto, pasak šios pasaulėžiūros, „<...> žmonės turi savitų bruožų, niekaip nepaaiškinamų evoliucijos požiūriu ir liudijančių dvasinę jų prigimtį. Tarp tokių bruožų – Moralės įstatymas (gėrio ir blogio skirties suvokimas), taip pat visų laikų ir kultūrų žmonėms būdingas Dievo ilgesys“⁵⁹.

Taigi galima teigti, kad Dievo kaip Kūrėjo samprata jau tuo metu, kai buvo užrašomi Pradžios knygos tekstai, hebrajų kultūroje buvo gyva ir giliai išsisknijusi religinėje savimonėje. Dievo pripažinimas visos kūrinių pagrindu reiškia ne tik pirmąjį išganingąjį Jo veikimą žmogaus labui, bet ir tikėjimą, kad Dievas kuria ir dabar⁶⁰. Tai galima laikyti pirmąja užuomina į *creatio continua* – nuolat besitęsiantį ir nesibaigiantį Dievo kuriamąjį darbą. Kaip Pradžios knygoje, taip ir visais laikais šis veikimas savo viršūnę pasiekia žmoguje – kilniausioje sukurtoje būtybėje, kuri padaryta ne ką menkesnė už angelus ir vainikuota Dievo garbe bei didybe (Ps 8, 6–7). Žmogus sukurtas pagal Kūrėjo paveikslą ir panašumą. Todėl paveikslas gali būti suprantamas kaip nuoroda vis tobuliau panašėti į Dievą – šį pašaukimą žmogus kviečiamas įgyvendinti⁶¹. Tačiau keičiantis kultūroms, mokslo pasiekimams ir žmogaus santykio su Dievu sampratai, Dievo kaip Kūrėjo įvaizdis reikalavo naujo idėjinio pagrindimo, kuris ne tik atsakytų į minėtus iššūkius, bet ir naujai atvertų dieviškojo Apreiškimo slėpinius. Taip susiformavo kreacionistinės teorijos. Jos visos pasižymi savitu biblinės interpretacijos būdu ir egzegetiniu pagrindu – nuo grynai pažodinio iki paremto šiuolaikinės egzegezės galimybėmis. Kiekviena iš šių pasaulėžiūrų turi savitą santykį su tiksliaisiais mokslais ir naujaisiais jų pasiekimais, todėl akivaizdžiau išryškėja Dievo kaip visa ko priežasties vaidmuo. Vertinant teologinio tikėjimo ir mokslo santykį, ši prieiga laikoma tinkamiausia ir mažiausiai kritikuotina, ji taip pat neprieštarauja Dievo Kūrėjo idėjai ir žmogaus sukūrimo pagal Dievo paveikslą minčiai.

Išvados

Egzegetinė prieitis, pabrėždama biblinio pasaulio sukūrimo svarbą, siekia atsakyti į klausimą, *kodėl* pasaulis buvo sukurtas ir kodėl jis yra būtent toks. Nuo pirmojo Dievo kūrimo veiksmo, kai iš pirminio chaoso formuojama tvarka, iki žmogaus sukūrimo šis kūrimo procesas atsiskleidžia kaip biblinis, nuolat besitęsiantis Dievo veikimas. Antropologinė prieitis išryškina žmogaus egzistencinio pagrindo paieškas, kuriose aptariama

⁵⁷ Ibid., 211.

⁵⁸ Skinkaitis, *Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą*, 37.

⁵⁹ Collins, *Dievo kalba*, 211.

⁶⁰ Rubšys, *Kūrėjo ir kūrinių sąveikos*, 15.

⁶¹ Špidlik, *Krikščioniškųjų Rytų dvasingumas*, 61.

jo atsiradimo prasmė ir tikslas. Dievas sukuria žmogų pagal savo *paveikslą* ir *panašumą*, kaip vyrą ir moterį, ontologiškai besiskiriančią nuo savęs, tačiau turintį privilegiją būti panašų į savo Kūrėją. Svarbu pabrėžti, kad sąvokų *paveikslo* ir *panašumo* egzgegetinės interpretacijos būdai yra skirtingi, tačiau jų ypatumai nukreipia į Dievo atvaizdo žmoguje prasmės paieškas. Taigi galima teigti, kad žmogus – dieviškasis paveikslas, kuriantis asmenišką santykį su Dievu ir su kitais žmonėmis, – yra pašauktas būti Dievo bendradarbiu. Tačiau žmogus, kaip ir visata, nėra savo paties egzistencijos pagrindas. Taigi nagrinėjant mokslo ir religijos santykį negalima ignoruoti kreacionistinės prieties, kuri pasižymi savitu biblinės interpretacijos būdu – nuo grynai pažodinio pasakojimų apie visatos ir gyvybės žemėje kilmę suvokimo iki šiuolaikinės egzgegetinės galimybės paremto aiškinimo. Ji laikytina neprieštaraujančia Dievo Kūrėjo idėjai ir žmogaus sukūrimo pagal Dievo paveikslą minčiai. Todėl straipsnyje pristatomos keturios po Charleso Darwino veikalo „Rūšių kilmė“ paskelbimo susiformavusios teorijos, kurios, šių teorijų šalininkų teigimu, neprieštaruja anksčiau išdėstyti minčiai.

Biblinio sukūrimo pasakojimų esmė ir prasmė yra Dievo kaip regimosios ir neregimosios visatos Kūrėjo laipsniškas atskleidimas. Remiantis kūrimo pasakojimais ir Bažnyčios mokymu daroma išvada, kad kūrimas vyksta iš nieko – Dievas visa pašaukia į buvimą. Dievo kūrybos viršūnė – žmogus, vienintelis sukurtas pagal Dievo paveikslą ir turintis potencialą panašėti į Dievą savo žmogiškume. Taip žmogus įgalinamas dalyvauti dieviškajame *creatio continua* – būti bendrakūrėju ir bendradarbiu. Siekiant naujai pagrįsti Dievo Kūrėjo idėją, iš minėtų keturių kreacionistinių teorijų šiuolaikinio mokslo principus ir Apreiškimo dermę labiausiai atitinka teistinio evoliucionizmo teorija.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Anderson, Lee Allen. „The Relevance of Biblical creationism in Christian apologetics“. *The Journal of Ministry and Theology-Pensylvania: Baptist Bible seminary* 18, 1 (2014): 86–117.
2. *Biblija, arba Šventasis Raštas*. Ekumeninis leidimas. Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija, 2000.
3. Brichto, Herbert Chanan. *The names of God: Poetic Readings in Biblical Beginnings*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
4. Clifford, Richard J., Roland E. Murphy ir O. Carm. „Genesis“. Iš *The New Jerome Biblical commentary*. Eds. Raymond E. Brown, Joseph Fitzmyer, and Roland E. Murphy, 8–23, USA: Better World books, 1968.
5. Collins, Francis. *Dievo kalba*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2008.
6. *Hebrew Bible*. Edinburgh: The National Bible Society of Scotland, 1919.
7. *Katalikų Bažnyčios katekizmas*. Kaunas: TTK leidykla, 1996.
8. Lewis, Clive Staples. *Burtininko sūnėnas. Ciklo „Narnijos kronikos“ 1-oji knyga*. Vilnius: Alma littera, 2021.
9. Loncar, Samuel. „Science and Religion: an Origins Story“. *Zygon: Journal of Religion and Science* 56, Nr. 1 (2021): 275–296.
10. Maceina, Antanas. *Didieji dabarties klausimai*. Chicago, 1971.
11. Markevičienė, Jūratė (sud.). *Kultūros paveldas šiuolaikiniame pasaulyje: tarptautiniai kultūros paveldo apsaugos principai ICOMOS dokumentuose 1965–2014 metais*. Vilnius: ICOMOS

- Lietuvos nacionalinis komitetas, 2016. https://conservation.lt/wp-content/uploads/2021/03/ICOMOS_doktrinos_dokumentai.pdf.
12. McDowell, Catherine L. *The Image of God in the Garden of Eden: The Creation of Humankind in Genesis 2:5–3:24 in Light of the mis pi pit pi and wpt-r Rituals of Mesopotamia and Ancient Egypt*. USA, Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns Inc., 2015.
 13. McGrath, Alister E. *Mokslas ir religija. Naujasis įvadas*. Kaunas: Vox altera, 2013.
 14. Ogbuehi, Friday Ifeanyi. „The Conflict Between Science and Christian Theology in the 21st Century“. *International Journal of Current Research and Applied Studies (IJCRAS)* 2, Issue 1, January-February (2023): 24–35.
 15. Pretorius, Mark ir Dan T. Liroy. „What do religion and natural science each have to say about origins, creation and evolution?“. *HTS Theological Studies* 77, Nr. 3 (2021): 1–9.
 16. Rambert, Paul. „Tikėjimo ir mokslo suderinamumas evoliucijos teorijos klausimu“. *Logos* 41 (2005): 60–71.
 17. Rhodes, Michael Dennis. „The Scriptural Accounts of the Creation: A Scientific Perspective“. Iš *Converging Paths to Truth: The Summerhays Lectures on Science and Religion*. Eds. Michael Dennis Rhodes & Joseph Ward Moody, 123–149. Salt Lake City, Utah: Deseret Book, 2011.
 18. Romandya, Natanael Juan ir Freddy Manurung. „The Conflict Between Reason and Faith: The Formation of The Universe Based on The Theories of Creation and Evolution“. *Journal of Scientific, Research, Education, and Technology (JSRET)* 3, 1 (2024): 399–415.
 19. Rubšys, Antanas. *Kūrėjo ir kūrinio sąveikos – pokalbio teologija Senajame Testamente*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2011.
 20. —. *Raktas į Senąjį Testamentą II*. Putnam: Krikščionis gyvenime, 1983.
 21. Sangwa, Sixbert ir Placide Mutabazi. „The Bible and Science: The Relationship between Science and Christianity“. *Science & Philosophy* 9, Nr. 1 (2021): 7–29.
 22. Schönborn, Christoph. „Sukūrimas ir evoliucija“. *Bažnyčios žinios* 23 (2005): 14–23.
 23. Ska, Jean-Louis. *Senasis Testamentas, paaiškintas tiems, kurie apie jį žino mažai arba nieko*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012.
 24. Skinkaitis, Rimas. „Evoliucijos teorija krikščioniško mokymo perspektyvoje“. *Logos* 74 (2013): 127–139. http://www.litlogos.eu/L74/Logos_74_127_139_Skinkaitis.pdf.
 25. —. *Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą, teologinė perspektyva*. Mokslo monografija. Kaunas: Versus aureus, 2016.
 26. Špidlik, Tomáš. *Krikščioniškųjų Rytų dvasingumas*. Iš italų kalbos vertė A. Venskauskaitė. Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2007.
 27. Šventasis Tėvas Pranciškus. *Enciklika Laudato Si apie rūpinimąsi bendrais namais*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2015.
 28. Tarptautinė teologijos komisija. *Bendrystė ir Tarnystė: Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2005. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20040723_communion-stewardship_lit.html.
 29. Tolman, Ethan R., Daniel G. Ferguson, Mark Mann et al. „Reconciling evolution: evidence from a biology and theology course“. *Evo Edu Outreach* 13, 19 (2020): 1–8.
 30. Trilling, Wolfgang. *Schöpfung und Fall*. Leipzig: St. Benno Verlag GmbH, 1973.
 31. Valackaitė-Pranckūnienė, Rasa. „Sukūrimo doktrinos ir evoliucijos teorijos santykis dorinio ugdymo ir gamtos mokslų programose“. Magistro darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2009.
 32. Vorgrimler, Herbert. *Naujasis teologijos žodynas*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2003.
 33. Wenham, Gordon J. *Word Biblical Commentary, Vol. 1: Genesis 1–15*. Thomas Nelson Inc., 1987.

Aušra VASILIAUSKAITĖ (ses. Gabrielė OSB) – humanitarinių mokslų (teologijos) daktarė, Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto docentė, vyresnioji mokslo darbuotoja Santuokos ir šeimos studijų centre, Europos teologų draugijos kuratoriumo narė ir Lietuvos sekcijos prezidentė. Moksliniai interesai: monasticizmo istorija, sielovada, monastinio dvasingumo istorija, bioetika, lytiškumo etika, natūralus šeimos planavimas (vaisingumo pažinimas), klinikinė pastoracija, socialinis Bažnyčios mokymas, socialinė etika. Kauno seserų benediktinių vienuolynas, Benediktinių g. 10, LT-44261 Kaunas. El. paštas ausra.vasiliauskaite@vdu.lt.

Aušra VASILIAUSKAITĖ (Sr. Gabrielė OSB) – a PhD in humanities (theology), associate professor at the Faculty of Catholic Theology at Vytautas Magnus University (Lithuania), senior researcher of Research Center of Marriage and Family, member of Curatorium and Lithuanian Section President of ESCT (European Society For Catholic Theology). Scientific interests: history of monasticism, pastoral care, history of the monastic spirituality, bioethics, sexual ethics, NFP (fertility awareness), clinical pastoral care, social Teaching, social ethics. The Monastery of Benedictine Sisters in Kaunas, Benediktinių g. 10, LT-44261 Kaunas, Lithuania. E-mail ausra.vasiliauskaite@vdu.lt.

Stasys BLINSTRUBIS – kunigas, teologijos licenciatas. Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakultetas. Moksliniai interesai: tikėjimo ir mokslo santykis, antropologinė krizė XXI a., sielovada, klinikinė pastoracija. El. paštas stasys.blinstrubis@vdu.lt.

Stasys BLINSTRUBIS – rev., Theol. lic. Faculty of Catholic Theology at Vytautas Magnus University (Lithuania). Scientific interests: relationship between faith and science, anthropological crisis of the XXI century, pastoral care, clinical pastoral care. E-mail stasys.blinstrubis@vdu.lt.